

Branko Horvat*

TERMINOLOGIJA

“Stoga će Veliki čovjek držati nužnim da nazive koje rabi budu **ispravno** izgovoreni, da bi ono što on govori bilo provedeno u djelo **ispravno**”.

Konfucije, Analecta, XIII-3

O terminologiji se obično raspravlja u znanosti. No ona može biti i te kako odsudna u dnevnom životu. Netočni termini vode neispravnim zaključcima, a naš je svakodnevni život pun netočnih termina i neispravnih zaključaka.

Privatizacija. Poznato je iz ekonomskih istraživanja da veliki udjeli državnog vlasništva u privredi usporavaju rast i dovode do niske proizvodnosti, a to je zbog toga što se u poslovanje poduzeća unosi politikantstvo kojemu tu nema mjesta. Pojedina državna poduzeća mogu biti veoma rentabilna, npr. automobilska tvornica Renault, ali državni sektor u privredi – ne. Stoga se traži privatizacija, samo je pitanje: kakva privatizacija?

Hrvatska – i jugoslavenska privreda prije 1990. g. bile su najprivatnije u Europi. Državnih poduzeća jednostavno nije bilo. Radnički savjeti koji su upravljali poduzećima bili su sastavljeni od privatnih osoba, a ne od državnih činovnika. Biral su ih zaposleni u poduzećima, a nije ih imenovala državna birokracija. Stoga se, kada je pretvorbenim zakonima, godine 1991. proklamirana privatizacija, država našla pred logički nerješivim problemom: privatno se ne može privatizirati? Zbog toga je cjelokupan privatni kapital *podržavljen*, tj. vlada je prisvojila tuđe vlasništvo, pa je zatim taj kapital rasprodavan – često stranom kapitalu – a prihodima se krpao rastrošni državni budžet. Ta se javna pljačka u javnosti naziva *privatizacijom*. Još uvijek postoji više od tisuću podržavljenih poduzeća, no njih čeka ista sudbina.

* Branko Horvat, prof. dr. sc. (u mirovini)

Prema tome, postoji *samoupravna* (socijalistička) privatizacija i *kapitalistička* privatizacija. Vlada je optirala za ovu posljednju. I to kako HDZ-ovska vlada, tako i sadašnja tobože lijeva vlada. kao rezultat došlo je do razaranja privrede koja još nije dostigla razinu iz sedamdesetih godina. Među ostalim, izazvana je velika deindustrijalizacija. U desetljeću 1990.-2000. svjetska se industrija povećala za 30%, a hrvatska se smanjila za 40%. Prema tome, samo u jednom desetljeću zaostajemo za svijetom 70%!

Tranzicija je u običnom govoru latinski izraz za prijelaz. No riječ se upotrebljava u sasvim drugom značenju: kao vraćanje od samoupravljanja na grabežni kapitalizam monarhijske Jugoslavije. Kad je nakon neuspjeha Francuske revolucije došlo do povratka kralja i aristokracije i kada je ponovo uspostavljen feudalni poredak, historičari su to razdoblje nazvali *restauracijom ancien regime-a*, pa je taj izraz ostao u znanosti i točno se zna što znači. Sredinom XIX stoljeća Marx i Engels lansirali su izraz *tranzicija od kapitalizma na socijalizam*. Mi smo tu tranziciju prolazili četiri desetljeća izvanrednim privrednim rezultatom (najbrži rast društvenog proizvoda i globalne proizvodnosti resursa u Europi). Sada se nalazimo u razdoblju restauracije s odgovarajućim rezultatima.

Prema tome, tranzicija je prijelaz od staroga na novi društveno-ekonomski sistem (obično s brzim rastom), a restauracija je povratak s novoga na stari sistem (obično sa sporim rastom).

Izgradnja tržišta. Godine 1985. objavio je oksfordski profesor Francis Seton komparativnu empirijsku studiju o tržištu u 11 europskih zemalja. Primijenio je matrični račun na podatke ekonomske statistike, pa je dobio kao rezultat Jugoslaviju između Švedske i Njemačke, daleko ispred Poljske. Nitko nije rezultate opovrgnuo. Prema tome je deplasirano govoriti da je *tek potrebno izgraditi tržište*. Tržište smo imali. O čemu se radi?

Tržište postoji zbog racionalne alokacije resursa. Špekulacije na burzi i – kao najnoviji izum – financijske derivacije koje nemaju nikakve veze s realnim tokovima, a predstavljaju veliku opasnost za izbijanje krize – nemaju s time nikakve veze. To znači da se ne radi o izgradnji ekonomski racionalnog tržišta – do toga je još dosta ostalo - već se radi o povratku na *kapitalističko* tržište. Možda većina građana to želi (do sada ih nitko nije pitao.) No u svakom slučaju valja reći što je što.

Ekonomsko planiranje i centralno (administrativno) planiranje upotrebljavaju se indiskriminirano kao identiteti. A zapravo predstavljaju dva sasvim različita pojma. Jedan će primjer objasniti razliku.

Jednom sam zgodom bio član jugoslavenske delegacije planera u Gosplanu u Moskvi. Pitao sam šefa Gosplana koliko proizvoda planiraju? Odgovor: Oko šesnaest tisuća. Pitanje: A koliko bi bilo potrebno? Odgovor: Oko dvadeset pet tisuća. Mi smo planirali oko sto proizvoda i to je bilo dovoljno. Još nekoliko stotina

proizvoda pratila je ekonomska statistika kao i u drugim naprednim zemljama. Pored toga naših 100 proizvoda ni za koga nisu bili obvezni. U svojoj poslovnoj politici poduzeća su bila neovisna. Onih 16.000 proizvoda bilo je u SSSR-u obveza za poduzeća, zato ih je bilo toliko mnogo.

Ta razlika između 100 neobveznih proizvoda i 16.000 obveznih proizvoda odražava razliku između ekonomskog i centralnog planiranja.

Valja napomenuti da se brzi razvitak i puna zaposlenost ne ostvaruju sami po sebi. Njih je potrebno planirati. Sada su u Hrvatskoj ukinuti Zavod za planiranje i samo planiranje.

Razvitak je spor, a svaki četvrti građanin je nezaposlen. Planiranje je zamijenjeno tržišnim fundamentalizmom koji se eufemistički naziva još i neoliberalizmom i koji umjesto ekonomske politike ima sva značajke ideologije. Nikad nije bio potkrijepljen ekonomskim računom.

Demokracija je grčka riječ i znači vladavinu demosa (naroda). U demokraciji građani kontroliraju tri osnovna društvena procesa: politički, socijalni i ekonomski. U politici umjesto demokracije imamo *partitokraciju*. Na izborima ne možete birati svoga predstavnika u Saboru, već samo stranku. A šef stranke ili uprava stranke određuje "pogodne" predstavnike. Neki od njih u svim sazivima Sabora nisu otvorili usta i služe samo za dizanje ruku. Budući da nema predstavnika, ne otvaraju se ni predstavnički uredi gdje bi građani mogli iznositi svoje prijedloge i kritike. U četverogodišnjem razdoblju nema nikakve komunikacije između građana i predstavnika, izuzevši ankete. Prema tome, čitav se politički život svodi na izbore svake četiri godine i na neodgovorna prepucavanja između pojedinih stranaka. Ako još uzmemo u obzir nesređeno pitanje financiranja stranaka, jasno je da je politička demokracija veoma krnja i da ne pokazuje znakove da će se popraviti.

Socijalna demokracija obuhvaća besplatno obrazovanje, besplatnu liječničku njegu, socijalnu zaštitu, mirovine i umjerene raspone u dohocima. Sve je to regres prema onome što je prije bilo dostignuto.

Ekonomska demokracija svodi se uglavnom na samoupravljanje. Ono je pretvorbenim zakonima ukinuto. Štoviše, samoupravljanje je zakonom zabranjeno. Nema čak ni participacije radnika u upravljanju poduzećima kao drugdje u Europskoj Uniji. U Njemačkoj npr. radnički predstavnici čine polovinu nadzornog odbora. Iako naši pravници uveliko prepisuju njemačke zakone, tu odredbu nisu prepisali! Ukratko, u tom je području doživljen težak regres.

Prema tome, u Hrvatskoj je veoma krnja demokracija bez ikakvih znakova da će se situacija poboljšati.

Prije dvije i pol tisuće godina u drevnoj su Kini bili svjesni ispravne terminologije. No kod nas, vladajući slojevi nisu toga svjesni ni danas. Ni političari, ni mediji – a pogotovo televizija – ne kazuju građanima što se događa. A možda im varanje građana baš odgovara, pa to rade namjerno?

